
TANULMÁNY

DUBA GYULA

A Madách Kiadó 15 éve*

I. Nemzetiségi könyv- és lapkiadónk létét két évtizedes fejlődési folyamat clózte meg. Ez a folyamat egyetlen szakaszában sem nélkülözöte a nehézségeket és minden időszakát a nemzetiségi kultúra és írásbeliség élni akarása, fokozódó öntudatosodása és jövőjébe vetett hite jellemezte. Irodalmunk és könyvkiadásunk háború utáni indulását – újrakezdését – 1949-re tehetjük, amikor az *Új Szó*ban megjelentek az első hazai versek, és a *Pravda Kiadó* magyar szerkesztőségének gondozásában, a *Magyar Könyvtár* keretén belül az első magyar könyvek. Az irodalom születésének nagy és komoly pillanata ez, olyan irodalom csirázásának, melyben a kezdetektől gyökeret ver, öntudatosul és formát keres a nemzetiségi önkifejezés és programkeresés igénye, a közösségi sorskérdésekkel való szembenézés szándéka. Írásbeliségünk születésének ténye a nemzetiségi politika kedvező és igazságos változásának az eredménye, melyben részt vesznek a párt- és állami szervek, az ugyancsak „pályakezdő” *Csevadok* és a népi erőkből újjászerveződő, népi-nemzetiségi kultúrközösség.

A kezdetek utáni két évtized az irodalmi fejlődésnek, a nemzetiségi sajtórendszer kialakulásának és a szellemi közélet megalapozódásának, valamint a magyar nyelvű könyvkiadás folytonosságának a jegyében telt el. Első könyveink megjelenése után állandósult a magyar könyvkiadás. Kezdetben önálló kiadó – a *Csehszlovákiai Magyar Könyvkiadó* –, majd a szlovák szépirodalmi kiadó magyar szerkesztősége, üzeme valósította meg. Könyvkiadásunk alapfeltétele és programos célkitűzése néhány éven belül nyilvánvalóvá vált: mindenekelőtt a nemzetiségi irodalom létét és fejlődését kell szolgálnia. Emellett egyértelműen hasznos kötelessége a szlovák és cseh irodalmak élő és klaszszikus értékeinek magyar nyelvű tolmácsolása. Könyvkiadásunk két évtized alatt szervesen beilleszkedett a csehszlovákiai társadalmi kontextus és kulturális intézményrendszer egységébe, nagy mértékben lehetővé tette irodalmunk felnövekedését és a hazai köztudatban, valamint az egyetemes magyar írásbeliség tudatában való térnyerését.

II. A *Madách Könyv- és Lapkiadó* 1969. január 1-gyel alakult. Alapító dekrétuma állandósította, önállósította és nemzeti vállalat szintjére emelte könyvkiadásunk akkori képviselőjét, a *Tatran Kiadó magyar üzemét*. Nem a semmiből keletkezett a Madách, húszéves kiadói múlt örököse, és ez a tény a nemzetiségi könyvkiadás folytonosságára utal. Nem új intézmény alakult tehát, hanem a meglevő, a régi bővült ki, önállósult és intézménycsedett. Munkatársai, szerkesztői gyakorlata, irodalmi célkitűzései és szerzői közössége maradtak, de vezetősége nagyobb hatáskört, tágabb lehetőségeket kapott, mely-

---

* Elhangzott Nagykürtösön (Csehszlovákia), a hagyományos Madách Irodalmi Napok keretében, 1984. novemberében.

lyel egyidőben az írásbeliség fejlesztésében vállalt felelőssége és elhivatottságának mértéke is növekedett. Ezek fontos körülmények, mert a nemzetiségi írásbeliség és kultúrtudat további önállósodását, öntudatosulását és minőségi fejlődését tették lehetővé. A Madách Kiadó léte, feladatai és eredményei feltételezik a nemzetiségi irodalom fejlődési törvényszerűségeire, szükségleteire és hivatásvállalására épülő, sajátos és körültekintő eszmei és gazdasági gondolkodást. Léven állami intézmény és nemzeti vállalat, része a köztársaság intézményrendszerének és gazdasági szervezetének, emellett azonban sajátos – nemzetiségi – érdekeket és szempontokat képvisel, mindenekelőtt a nemzetiségi kultúra önállóságát és benső törvényeiből következő, fejlődési sajátosságait. Olyan irodalompolitikai és kiadói gyakorlatot tesz lehetővé, amely összhangban van az egységes társadalmi célkitűzésekkel, de közben – ezeken belül – a parciális, sajátosan nemzetiségi érdekeket juttatja érvényre.

Az önállósult kiadó szervezeti kiépülésében a meglévőből, a folytatandóból indult ki, és első kiadói terveiben, irodalmi programjában írásbeliségünk alkotó területeinek akkori műfaji összetételét követte. A hatvanas évek végén a költészet, a széppróza és részben a kritikai irodalom voltak vezető műfajaink, s természetesen a rendszeres és számottevő fordításiirodalom. Ennek megfelelően a szerkesztőségi részlegen belül három szerkesztőség alakult: az eredeti magyar irodalom és a szlovák és cseh irodalmak önálló szerkesztősége, melyek élén vezető szerkesztők állnak. Néhány év alatt megszerveződött a gyártási-technikai osztály, a gazdasági osztály, magába foglalva az üzleti-terjesztői részleget. A kiadó, kiépülése során, bizonyos értelemben a nemzetiségi közgondolkodás iskolája lett, melyben az önálló politikai és gazdasági döntések nemzetiségi alapelemei szembesültek és belefolytak a széles körű társadalmi gondolkodás és irányítás gyakorlatába.

III. Kiadónk önállósulása olyan időszakra esett, amikor irodalmunkban jelentős újító szándékú alkotói törekvések jelentkeztek, műfaji és témagazdagodás és új esztétikai értékek kíséretében. Fél emberöltő távolából mérlegelve az akkori helyzetet, úgy látjuk, hogy az önálló kiadó létrehozása szükségszerű és törvényszerű volt, alakulását a mennyiségi növekedésnek minőségi értékekben való kifejeződése kísérte, s így létét indokoltta tette. A számbeli növekedés mutatói jelentősek voltak. A hatvanas évek végére irodalmunk meglévő három nemzedéke mellé felsorakozott egy új, fiatal nemzedéki csoport – közel kéttucatnyi kezdő alkotó –, melynek költői az *Egyszemű éjszaka*, prózaírói pedig a *Fekete szél* című antológiában kértek szót és mutatkoztak be az irodalmi közvélemény előtt, s tegyük hozzá, nem sikertelenül. Így a könyvkiadás szerzői bázisa kiszélesedett, műfaji érdekeltsége pedig látványos fejlődésnek indult. Az általános fejlődési irányzatot a kiadói produkció évi alakulása is bizonyítja.

Megjelent könyvek 1969–1983.

Év	Műszám	Eredeti	Szlovák	Cseh	Világirodalom
1969	28	11	1	14	2
1970	33	15	3	14	1
1971	36	18	4	11	3
1972	42	18	6	15	3
1973	46	20	10	12	4

Év	Műszám	Eredeti	Szlovák	Cseh	Világirodalom
1974	39	16	12	9	2
1975	36	20	5	8	3
1976	42	25	10	3	4
1977	52	23	12	16	1
1978	51	25	11	14	1
1979	43	20	6	14	–
1980	53	28	16	9	–
1981	55	29	12	14	–
1982	52	29	9	14	–
1983	50	25	6	19	–

Az adatok tanúsága szerint az önállósult kiadó évi teljesítménye (az 1974. évi kassai nyomdatűz idejének kivételével) egyenletesen növekedett. Az évi műszámok növekedése mellett – illetve mögött – azonban látnunk kell elsősorban az irodalmi élet fejlődését, s ezen belül is az eredeti magyar művek szaporodását, amely nemcsak mennyiségi mutató, hanem olyan jelzés, amely minőségi és műfaji gazdagodást is jelent. Az eredeti irodalom jelenléte, minősége és összetétele hat elsősorban az önállósult kiadói politikára, részben megszabja az évi tervek méreteit, másrészt ösztönzőleg hat a szerkesztőségi teljesítményekre, mert egyre igényesebb követelményeket támaszt a szerkesztők felkészültségével szemben, másrészt elmélyíti a kiadói tevékenység tudatosságát és célszerűségét. Végző soron megállapíthatjuk, hogy az önálló kiadó léte elősegítette a gazdagabb irodalmi differenciálódást, a műfaji sokszínűséget és a nemzetiségi kultúra általános fejlődését, öntudatosulását és reális jövőszemléletét.

IV. Írásbeliségünk kezdeteiből és korai fejlődéséből arra következtetünk, hogy az irodalom a történelmi tapasztalatokra és közösségi létélményekre mindenekelőtt érzelmileg reagál. Legalábbis ezt látszik igazolni a tény, hogy az ötvenes években irodalmunk központi műfaja a líra, és könyvkiadásunk első eredeti kötetei jórészt verskötetek. Ez szinte az ötvenes évek egészére érvényes. Mindenekelőtt volt – a vers. Mintha az ébredező nemzetiségi öntudat először önmagával – szubjektív érzéseivel – ismerkedne, a lírai érzékelés segítségével próbálná megismerni és felmérni a valóságot, mely körülveszi és létét meghatározza. Azt is megfigyelhetjük, hogy az értékkelő kritikai gondolkodás – mondhatnánk – természetesnek veszi ezt a magatartást. Az adott korszakban ébredező kritikai gondolkodásunk – Fábry Zoltánnal az élen – a költői művek elemzésével és bírálatával fogalmazza meg első társadalmi és eszmei-esztétikai felismerését és igazságait. A próza – nevezetesen az elbeszélés és novella, s méginkább a regény korszaka – a hatvanas évek elejével kezdődik (Rácz Olivér, Dobos László, Ordódy Katalin, Lovicsek Béla regényei), ezek a háború után született művek már történelmi-gondolati igényekkel közelednek a múlthoz s a jelenhez, és olyan nemzetiségi életsorsokat mutatnak fel, amelyek – természetesen a megírás adott művészi szintjén – általános közösségi élményeket és igazságokat összegeznek.

A kiadó első kétévi – 1969–70 évi – produkciója megbízhatóan tükrözi könyvkiadásunk akkori helyzetét, amelyre a Madách építhetett. Az alapítás első évének 28 megjelent kötetéből 11 eredeti magyar mű, a többi fordítás-irodalom. Az eredeti művek között hat verskötetet találunk, öt prózakötettel

szemben (két regény, egy novelláskönyv és két publicisztikai kötet). A következő év tizenöt eredeti kötetéből már csak kettő a verskötet, öt regény, két elbeszéléskötet és több közírói és tanulmánykötet adja az évi termést. Későbbi évek hasonló arányokat mutatnak, a prózairodalom teljesítménye ki-egyenlítődött a költészetével.

Nemzetiségi kultúránk fejlődése során kialakult alapfeltétel, hogy a Madách Kiadónak a szépprózai művek megjelentetése az egyik legfontosabb és legeredményesebb területe. A hatvanas évek során szépprózánk felfedte, kialakította és megfogalmazta történelemszemléletét, melynek jegyében elsősorban a nemzetiségi lét sorskérdéscinck és a dél-szlovákiai társadalmi valóság változásainak irányába fordult. Kiadópolitikánk – követve az irodalom irányvételét – ennek következtében úgy alakult, hogy a Madách Kiadó már kezdeti éveiben sorra jelentetett meg olyan prózai műveket – regényeket és elbeszéléseket –, amelyek társadalmi elkötelezettség és művészi igazságérzet tekintetében a környező nemzeti irodalmak szélesebb körű értékrendjében is helyt álltak, és legjobbjai a közép-európai szocialista prózairodalom szerves – mégha kevésbé ismert is – részévé válhatott. Egri Viktor *Agnus Dei* című regényét követték – másodkiadásban – Dobos László *Földönfutók*, Ordódy Katalin *Keskenyebb út*, Mács József *Adósságtörlesztés* című könyvei, majd Duba Gyula *Szabadelés* és Dávid Teréz *Ifjúságból elégtelen*, valamint *Időzített boldogság* című regényei. A fellendült regényirodalmat – a közös művészi-eszmei program jegyében – hasznosan és gazdagon kiegészítették a novellairodalom és elbeszéléskötetek, Gál Sándor *Múmia a fűben* és *Elsősztályú magány*, Egri Viktor *Eszter*, *Bella és a többiek* című kötetei.

A kiadói politika céltudatosságát dicséri, hogy a prózairodalom gazdagodásához olyan könyvekkel járult hozzá, mint Fábry Zoltán *Palackposta és Fegyver s vitéz ellen* című publicisztikai írásainak második kiadása – az első kiadások a második világháború előtt jelentek meg –, majd *Vigyázz szemmel* összegyűjtött kisebb cikkei, Darkó István novellái (*Romok és fények*), Tamás Mihály regénye (*Két part közt fut a víz*), Ilku Pál *Zendül az osztály* című könyve. Az első köztársaság irodalmi hagyományainak feltárással és közkézre adásával a tudatos – és tegyük hozzá: átgondolt – kiadói program egymás mellé helyezte a múlt és a jelen könyveit, hogy az irodalmi közvélemény összevegyesse őket, keresse közös mondanivalójuk jegyeit és általuk a nemzetiségi történelem és kultúrtudat folytonosságát, életképes alapjegyeit és jövőbe mutató értékeit. A polgári köztársaság szociális fogantatású kisebbségi prózája és a szocialista társadalom nemzetiségi prózájának igazságai a közös sorsélmények és létfeltételek folytán összecsengtek.

A prózairodalom terén kifejtett kiadói törekvések másik – nem kevésbé fontos – területe az elméleti-kritikai irodalom műfaja. Az irodalmi fejlődés és műfaji gazdagodás eleve feltételezte – és előidézte – az irodalomtudat és esztétikai értékrend bővülését, minőségi előrelépését, bár részben a kiadón múltott, milyen mértékben ad helyet terveiben ennek a műfajnak. A megjelent könyvek száma helyes arányérzékre vall és alátámasztja azt a felismerést, hogy az irodalomtudat kimunkálásához elengedhetetlenek az olyan elemző és összegező kritikai művek, amelyek helyesen és színvonalasan tudatosítják az elért eredményeket. A gondolkodó prózának szorosán a művészi-alkotó próza – és költészet – nyomában kell járnia, hogy a nemzetiségi közösség – de nem kevésbé az irodalom maga! – követni tudja önmaga fejlődését. Ennek tudatában a ki-

adó Fábry Zoltán, Turczel Lajos, Csanda Sándor és mások – részben irodalomtörténeti fogantatású kritikái mellett – már önálló léte második évében kiadta Tözsér Árpád *Az irodalom valósága* című tanulmánykötetét, esztétikai gondolkodásunk első – erősen személyes – vázlatát, amelyben, a költő erős egyénisége folytán egy önálló esztétikai értékrend és rendszer vázlata bontakozik ki. A könyvet egy év múlva követte Rákos Péter *Tények és kérdőjelek* című tanulmánykötete, majd két évre rá Zalabai Zsigmondnak *A vers túldalán* című kötete, melyben a szerző a legfiatalabb irodalmi csoport esztétikai gondolkodásának megfogalmazására és dokumentálására tesz kísérletet.

Az irodalmi mozgás törvényeit követve, a kiadó vállalta a nemzetiségi költészet metamorfózisának aktív szolgálatát és alakítását. Líránk esztétikai irányvételének és minőségi változásának kiinduló pontja az *Egyszemű éjszaka* megjelenésével kapcsolatos. Az antológia költőcsoportja – és a velük együtt jelentkező fiatal prózairók, a *Fekete szél* antológia szerzői – olyan formai igényességet és avantgarde kísérletező kedvet hoztak az irodalomba, amely helykeresésük révén jelentősen tágitotta annak esztétikai gondolkodását, valóság-szemléletét és művészi értékrendjét. Bemutakozó antológiáik után sorra jelentek meg első, önálló kötetek – Mikola Anikó: *Tűz és füst között* (1971); Tóth László: *A hangok utánzata* (1971); Kulcsár Ferenc: *Napkitörések* (1972); Varga Imre: *Crusoe-szaltók* (1976) –, melyekben a fiatalos életérzés, sajátos irodalmi program és horizonttágító, individuális valóságsszemlélet kereste és követelte helyét, lehetőségeit és szerepét az irodalomban (és társadalomban). Az új költői törekvések szembesültek és valósággal megütköztek a régi – hagyományosabb – lírai kifejezésmóddal és részben megosztották az irodalmi közvéleményt, másrészt viszont magasabb szintű – tartalmasabb – művészi szintézis és gazdagabb lírai teljesség lehetőségét készítették el. Tegyük hozzá, hogy ezek a bonyolult, ellentétekben gazdag és társadalmi értelemben sem problémamentes folyamatok nehéz korban, ütkereső eszmei-politikai feltételek között zajlottak, az 1968–69-es társadalmi válságot követő konszolidáció korában, ami a kiadó szerepét és felelősségét erősen megnövelte. A kiadó – elismerés érte – felvállalta a fiatalokat, az idősebbek helyzetét – programjuk érvényét – pedig azzal erősítette, hogy sorra jelentette meg válogatott verseiket. – Babi Tibor: *Se elevenen, se holtan* (1968); Ozsvald Árpád: *Galambok szállnak feketében* (1969); Dénes György: *Az idő börtönében* (1970), illetve új verseiket – Gál Sándor: *Szabad vonulás* (1969); Zsélyi Nagy Lajos: *Üzenet a barlangból* (1971); Veres János: *Homokvirág* (1972); Török Elemér: *Virágzó kövek* (1973). A szerkesztőségi koncepció egységében látta a lírát, és ellentmondásait közelítette egymáshoz, eredményeit összegezte. A további években is folytatta ezt a kiadói gyakorlatot, az érett és népszerű értékek begyűjtése és kiemelése mellett – a válogatott kötetek – állandó, gondos figyelmet fordított a fiatalokra. A felelős kiadói gondoskodás eredménye és reprezentáns példája a debütánsok munkáit megjelentető *Főnix Füzetek* sorozat. A sorozatnak öt év alatt kilenc füzete jelent meg, három műfajban (líra, kispróza és kritika), és olyan tehetségeket indított, mint Bettess István (*Bohócok áldozása*), Vajkai Miklós (*A másnapos város*) és Lacza Tihamér (*Ember a szóban*).

V. A kiadó tevékenységét napjainkban az a tény határozza meg, hogy hátrországgként olyan irodalmi munkaközösség – szerzőgárda – áll mögötte, amely – korlátozott méretei ellenére is – több jelentős műfajban képes létrehozni (szolid), maradandó értékeket. Szervező munkája során fejlett költészettel, színvonalas regényirodalommal és kisprózával, és megfelelő gondolati prózá-

val – elméleti kritikai irodalommal – számolhat. Az utóbbi években a gyermekirodalom is örvendetes fejlődésnek indult – Simkó Tibor: Tikirikitakarak, A müllök városa antológia és mások –, különösen a fiatal szerzők kezdeményezése folytán. A másik műfaj, amely az utóbbi évtizedben jelentősen fejlődött és felerősödött, a nemzetiségi tudatot és öntudatot tápláló, az önismertetet gazdagító helytörténeti, szociológiai és tudományos ismeretterjesztő irodalom. Az irodalmi szociológia és közírás könyvei – Babi Tibor: A hűség arca (1974); Duba Gyula: Vajúdo parasztvilág (1974); Gál Sándor: Mesét mondok, valóságot (1980); Zalabai Zsigmond: Mindenekről számot adok (1984) – nemcsak hazai elismerésben, hanem egyetemesebb figyelemben is részesültek. A tudományos teljesítmények között a néprajzi gyűjtések és feldolgozások eredményei jelentősek – Ág Tibor: Vétessék ki szülő szívem (1980); Martin György–Takács András: Mátyusföldi népi táncok (1981); Gágyor József: Megy a gyűrű vándorútra (1981); de Püspöki Nagy Péter kutatómunkája révén – Boldogfa (1981) – történetírásunk se eredménytelen. Az irodalommal határos tudományágak területéről – kultúrtörténet, szociográfia, helytörténet és műemlékvédelem – való, tudományos-ismeretterjesztő tanulmányokat és dokumentumokat az *Új Mindenes Gyűjtemény* három kötete fogta egybe, prezentálva a nemzetiségi tudományosság szerény, de nem jelentéktelen eredményeit. A hagyományteremtés további fontos műfaja a munkásmozgalom-történet, amely a két háború közötti, fejlett dél-szlovákiai munkásmozgalom és szociális helyzet dokumentumait dolgozza fel, bizonyítva a nemzetiség haladó történelmét és szocialista hagyományait (Az Út 50 éve). Végül – de nem utolsósorban – szólunk kell a Madách Kiadó képzőművészeti és művészettörténeti feladatvállalásáról, melynek jegyében néhány szép és jelentős művészalbumot és művészettörténeti monográfiát jelentetett meg (Szabó Gyula, Lőrincz Gyula, Bacsikai Béla, Rigele Alajos, Kisgaléria). Hatósugarát áttekintve, a Madách Kiadó úgy mutatkozik előttünk eredményei tükrében, mint bizonyos értelemben monopóliummal bíró, sokoldalú intézmény, melynek tevékenysége a nemzetiségi írott kultúra és szellemi alkotótevékenység egészét átfogja. Kiadói teljesítménye – önmagán is túlmutatva – azt bizonyítja, hogy a háború óta eltelt emberöltő folyamán írásbeliségünk, írott kultúránk beérett és kiteljesedett, adottságai és képességei arányában átfogja a humán szellemi tevékenység lényeges területeit és hangvételében, értékrendjében és valóság szemlélete sajátosságában önálló jelleggel bír, ennek folytán a nemzetiségi népcsoport életérzésének összegezője és programadója lehet. E tények a kiadó irodalompolitikáját is meghatározzák és munkájára minden téren nagy felelősséget rónak. Tevékenységének koncepciója, mindenre kiterjedő figyelme nemcsak az irodalom további fejlődését befolyásolja, hanem a mai érték- és eredmény szint fenntartását és megmaradását is biztosítja.

Minél fejlettebb egy közösség kultúrája, annál nagyobb szüksége van rá, hogy gyökereivel, a múltjával állandó és élő kapcsolata legyen. Az irodalom fejlődése feltételez bizonyos egyidejűséget, a meghatározó értékek állandó – mintegy időtlen –, egyidejű jelenlétét az irodalmi tudatban. Az összegezéseknek és átfogó szintéziseknek is ez az indoka és előfeltétele. Az irodalmi emlékezet felfrissítése fejleszti és gazdagítja az irodalom tudatát. A régi részben, elfeledett művek új társadalmi és irodalmi összefüggések között – újra kiadva – felfrissülnek és átértékelődnek. Az olvasók újból tudatosítják értékeiket. A nemzetiségi kultúrák számára létkérdés a hagyományteremtés és a történelmi-nyelvi gyökerek ápolása, számukra a múlt feltárása és őrzése jövőformáló

tényekenség. Ez egyik oka a kiadó sorozatai létrejöttének. A másik ok az irodalmi értékalkotás természetében rejlik. A művészi – irodalmi – érték egyszeri és megismételhetetlen. Ám tegyük hozzá, hogy kissé az idő függvénye is. A kor és az idő függvénye a mű hatása, a közösségi tudatban való jelenléte. Ahhoz, hogy az irodalom eredményei és értékei összegeződjenek, és kiemelkedjenek az átlagból – mondhatnánk klasszicizálódnak –, mennyiségi és időbeli tényezők kiteljesedésére van szükség. A mennyiségi tényezők lehetővé teszik a válogatást, a kiválasztást és az „újrafelfedezés” szükségét, míg az időbeli távolság az érték próbája, maradandóságának választóvize. A kiadó ezt az irodalmi „klasszicizálást” a *Csehszlovákiai Magyar Írók* (CSMI) sorozattal kezdte el és végzi ma is. A sorozatba való besorolás ténye mintegy tisztelgés az írói-költői életmű előtt. A sorozat az idődimenzió eredményességére is utal: irodalmunknak már vannak „életművei”. Mindennapi munkája, folyamatos alkotótevékenysége és értékteremtése nem nélkülözi a klasszicizálódás mozzanatát. Ez nagy eredmény, ha szocialista irodalmunk alig egy emberöltős létre gondolunk, és arra, hogy egész történelme rövidebb, mint egy átlagos emberélet.

A Csehszlovákiai Magyar Írók sorozat regényirodalmunk értékeinek a felmérésével kezdődött, aztán a költői életműveket vette sorra. Ez ideig – 1978 óta – 23 kötetet jelentetett meg. A sorozat öt antológiáját fontos kiadói tettek minősíthetjük. A *Szlovenszkói vásár* az első köztársasági kisebbségi irodalma kispromójának, a *Rejtett ösvény* lírájának a keresztmetszetét adja, míg a *Szlovenszkói kiüldetés* a két háború közti esszé- és kritikai irodalom legjavát eleveníti fel. Ugyancsak a kisebbségi irodalmat prezentálja a *Szép Angéla báza* című antológia, amely néhány hosszabb elbeszélést és kisregényt tartalmaz. A *Családi krónika* novella- és elbeszélésantológia a háború utáni irodalom terméséből. Hasonlóan összegező szándékkal indította a kiadó további sorozatait, *A Szlovák Irodalom Könyvtárát* és *A Cseh Irodalom Könyvtárát*, amelyek a két nemzeti irodalom klasszikus értékeit hivatottak egységes külsőben – kiadásban – az olvasó asztalára tenni.

VI. Szocialista nemzetiségi könyvkiadásunk indulása óta fontos feladatának tekinti a szlovák és cseh művek magyar nyelvű megjelentetését. Felelős és következetes kiadópolitikájának eredményeképpen ezen nemzeti irodalmak kortárs- és klasszikus műveinek legjava olvasható magyar nyelven. A Madách Kiadó 15 év során 309 fordításkötetet adott ki, ebből 123 szlovák és 186 cseh művet. A tény meggyőzően bizonyítja a nemzetiségi alkotókészségnek a szlovák és cseh művészi értékek iránti, cselekvő és hiyátsszerű érdeklődését. A fordításiirodalom terén elért eredmények igazi jelentősége azonban abban rejlik, hogy ezen könyvek döntő többsége elkerül Magyarországra – jelentős példányszámban – a közös könyvkiadási egyezmény keretében, és így általánosan hozzáférhetővé válik az egyetemes magyar írásbeliségen belül. Ennek ellenértékéért a kiadó – mint a közös könyvkiadás gazdája – behoz a magyarországi könyvkiadás (Szépirodalmi, Európa, Móra, Gondolat, Corvina, Medicina, Zrínyi, Közgazdasági Könyvkiadók) évi terméséből 150–700 könyvet (átlag 1800–3000 példányban), mellyel gazdagon ellátja a hazai magyar könyvpiacot. Mindkét részről mintegy félmillió rubel értékű könyv cserélődik így ki évente, előnyös gazdasági feltételek mellett, melyek lehetővé teszik, hogy ezek a könyvek olcsóbbak legyenek. A gazdasági előnyöktől azonban sokkal jelentősebb az egyezmény irodalmi-eszmei hozadéka, mert a nagyvonalú könyvcseré szellemi termékek termékeny találkozását, irodalmi alkotó-

folyamatok kölcsönös közeledését és értékiegyenlítődését jelenti. Tehát kultúrák találkozását, nemzeti alkotóerők szembesülését, s mindezt egy nagy múltú, harmincéves államközi egyezmény rögzíti és intézményesíti. A Madách Kiadó, mint a szellemi értékcseré szervezője és kiadópolitikai irányítója, mintegy összegezi sokrétű tevékenysége eszmei szempontjait és értékeit, és mindennapi munkájával az internacionális gondolkodás és a szocialista nemzeti-nemzetiségi együttélés és bizalom korszerű lehetőségének a kimunkálásán és fenntartásán tevékenykedik. (Nemzetiségi) Könyvkiadónk feladatai összességét látva válik igazán jelentőssé és fontossá: úgy szervezi és gondozza irodalmunkat, hogy problémáit és eredményeit nemzetközi összefüggések közé emeli, és értékeit a nemzeti irodalmak értékeivel szembesíti.

A kiadó jelene és jövője az irodalmi alkotófolyamat születő értékeinek gondozása mellett az összegezés vállalását, helytálló értékrend és történetileg megalapozott tudatszint kimunkálását és ápolását is feltételezi. A nemzetiségi önismeret és az irodalmi tudat emlékezeté és nemzetközi összefüggésrendszere egyre mélyül és növekszik. A kiadóra e téren komoly feladatok várnak. Tett is már lépéseket e téren, és nem eredménytelenül. A néhány évvel ezelőtt – 1981-ben – kiadott *Magyar irodalmi hagyományok szlovákiai lexikona* az első lépés (nemzetiségi) kultúrtörténetünk és múlttudatunk emlékezetének összegezésében. Folytatása lesz – jelentőségében messze túlnóve azt – a készülő *Csehszlovákiai magyar irodalmi lexikon*, melynek első munkálatait – adatgyűjtését, címszójegyzékét – még 1977-ben kezdte meg a kiadó, s a lexikon kézírata jelenleg a befejezés stádiumában van. A lexikonírás és -kiadás sajátos, igényes műfaj, irodalmi tisztánlátást, célratorést és gazdag szerkesztői tapasztalatokat igényel, a szellemi érettség sokoldalú próbája. Megjelentetésével a Madách Kiadó – és irodalmunk – bizonyítja, hogy bár méreteiben szerényebb társa a környező szocialista nemzetek kiadóinak – és irodalmainak –, életerőiben és felelősségvállalásában azok eredményes és méltó partnere.

E számunk szerzői

Bessenyei György kritikus, irodalomtörténész (Budapest); *Csanády János* költő, a Budapesti Gyermekszínház dramaturgja; *Dobos Éva* költő, szinkron-dramaturg (Budapest, Pannónia Filmstúdió); *Endrődi Szabó Ernő* költő, könyvtáros (Pomáz); *Hideg Antal* költő (Kecskemét); *Kiss Dénes* költő, a Népszava versrovatának gondozója (Budapest); *Kiss Gyula* író, a Matyóföld főszerkesztője (Mezőkövesd); *Dr. Radó György* író, műfordító, irodalomtörténész (Budapest); *Romsics Ignác* tudományos munkatárs, MTA Történettudományi Intézet (Göd); *Sarusi Mihály* író, az MTI Békéscsabára kiküldött tudósítója (Békéscsaba); *Sík Csaba* Móra Könyvkiadó igazgatója (Budapest); *Szendrei Lőrinc* újságíró (Miskolc); *Szirmay Endre* ny. főiskolai tanár (Kaposvár); *Tandori Dezső* költő, író, műfordító (Budapest); *Varga Csaba* író, szociológus, a Népművelési Intézet tudományos főmunkatársa (Budapest); *Varga Imre* szabadfoglalkozású író (Budapest).

A kritika kritikája, avagy egy olvasó véleménye

Sok kritikát, recenziót olvasok, illetve olvastam. Mostanában egyre kevesebbet. Megválogatom, hogy kinek a kritikáját, recenzióját tartom arra érdemesnek, kinek a véleményét tudom elfogadni. Úgy látom, hogy manapság egyre kevesebb az őszinte, elemző, figyelemre méltó kritika. Sokkal több a felületes, odavetett, fanyalgó, semmitmondó, hányaveti írás, bármiről is legyen szó.

Miért ragadtam tollat mégis most gondolataim közlésére? Azért, mert úgy gondolom, megérdemli ez az írás, hogy elmondjam véleményemet róla. Körmeny Zsuzsanna nevével ritkán találkozunk a folyóiratok hasábjain. (Lapunknak évek óta rendszeres szerzője — a szerk.). Írása a Palócföld 1984. októberi számában jelent meg. Páral Gyilkosok és szeretők című nagy (?) könyvéről írt kritikáját kitűnő írásnak tartom. Nem szokványos kritika, kitűnően ismereti a lényegét, érezni írásából az őszinte véleményt, az átélést, mondhatnám azt is, hogy élvezetes olvasmány, ami feltétlenül arra inspirálja az olvasót, hogy olvassa el a regényt, vagy ha már olvastu, valószínűleg azonos véleményen van vele. Okos, megfontolt, reális ítélőképességű, stílusa választékos. Nevezhetném avatott tollúnak is.

Sok hasonló, tisztességesen megírt kritikára lenne szükség a kortársi magyar irodalomban is. En remélem, hogy Körmeny Zsuzsanna ezentúl gyakrabban ír majd recenziókat, nemcsak vidéki folyóiratokban és nemcsak külföldi szerzőtől. Szívesen olvas a közönség magyar szerzőt is — aki arra érdemes —, de az olvasó figyelmét nem árt a jó művekre felhívni.

Szabó Éva
Budapest

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG ELNÖKE:

Dr. Horváth István

A SZERKESZTŐSÉG TAGJAI:

Dr. Bacskó Piroska (cikk, tanulmány)

Kelemen Gábor (riport, szociográfia)

Kojnok Nándor (szépirodalom)

Dr. Praznovszky Mibály (bagyomány)

Czinke Ferenc (művészet)

Pál József szerkesztő (kritika)

Főszerkesztő: *BARANYI FERENC*

A SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG TAGJAI:

Csik Pál

Dr. Fancsik János

Füzesi István

Németh János

Dr. Szabó Károly

Dr. Tamáskovics Nándor

Tóth Elemér

A Nógrád megyei Tanács VB művelődési osztályának lapja.

Főszerkesztő: *Baranyi Ferenc*, Szerkesztőség: 3100. Salgótarján, Arany János út 21. Telefon: 14-386. Kiadja: a Nógrád megyei Lapkiadó Vállalat. Felcélós kiadó: *Bálint Tamás* igazgató. Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető bármely postahivatalnál, a kézbesítőknél, a posta hírtápuzleteiben és a Központi Hírlap Irodánál (KHI, Budapest, V., József nádor tér 1. sz. Postacím: 1900 Budapest). Közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215-961 62 pénzforgalmi jelzőszámra. Egyes szám ára 16 Ft, előfizetési díj fél évre 48, egy évre 96 Ft. Megjelenik kéthavonta. *Kéziratokat és rajzokat nem őrzünk meg és nem küldünk vissza.* ISSN: 0535-8867. Index: 25-925.

Készült a Nógrád megyei Nyomdaipari Vállalat salgótarjáni telephén, 900 példányban 5,6 (A/5) iv terjedelemben. F. v.: *Kelemen Gábor* igazgató. 85.38308 N. S.

Ára: 16,- Ft

PALÓCFÖLD
